

ŽALOSTNA KNJIGA O PISATELJU KARLU MAUSERJU

Celovška Mohorjeva družba je predstavila svoj knjižni dar za leto 2019. Poleg Koledarja in Pratike bo največ zanimanja vzbudila biografska monografija o slovenskem pisatelju Karlu Mauserju, kot jo je napisal prof. France Pibernik.

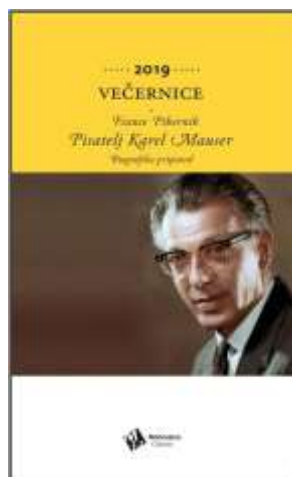
Karel Mauser (1918 – 1977), foto svobodnaslovenija.com.ar/Rafaelova družba

France Pibernik je že desetletja znan kot raziskovalec zgodovine slovenske književnosti s poudarkom na pesnikih in pisateljih, ki so bili na “nasprotni strani”, se niso pridružili NOB, bili odkrito na strani belogardizma oziroma domobrancev, bili ubiti med vojno (Balantič), po njej (Hribovšek), bili nadzorovani, premeščeni (Jalen), ali so zbežali v emigracijo (Mauser).

France Pibernik na predstavitvi svoje knjige o Karlu Mauserju, foto Marijan Zlobec

Sam Pibernik (1928) je bil na svojo srečo premlad, da bi se osebno opredeljeval ali angažiral, hkrati pa je poznal čas z vso zapletenostjo, konflikti, usodami. Posledica je njegova sedanja potreba po angažiranju in pripovedovanju o usodah ljudi, ki so mu po svojem umetniškem in človeškem profilu ter idejno ali svetovno nazorsko blizu, ali je nekatere osebno spoznal, so mu dostopni mnogi po svetu razkropljeni dokumenti, osebne in sorodniške zapuščine, korespondence, objave, publicistika, časopisje..., o čemer slovenska literarna veda, pa tudi zgodovina, še nista rekli niti dovolj, še manj vse.

Koliko skrivnosti o odmevnosti na primer Edvarda Kocbeka med emigracijo, do njega seveda sovražno, saj ni bil "njihov", se bo pokazalo, ko bo pri izdajanju Zbranih del prišla na vrsto Pahorjeva in Rebulova knjižica *Edvard Kocbek pričevalec našega časa*. Problem je, kdaj je Kocbek izvedel za poboj domobrancev ter zakaj je po trditvah emigracije lagal.

Karel Mauser z družino

V knjigi *Pisatelj Karel Mauser Biografska pripoved (Ob stoletnici rojstva)* o tem piše Pibernik na podlagi Mauserjevih dokumentov, še posebej njegovega pisma Tinetu Debeljaku iz ZDA v Argentino.

"Lahko slavita (Pahor, Rebula) Kocbeka s panegiriki, če hočeta, toda naj ne delata tega na naš račun. Ljubljana knjigo sicer zelo našiga, toda le zavoljo tega, ker Kocbek pravi, da je slišal o pobitju domobrancev, toda šele leta 1946. Ne verujem tega, Brejc Jože, ki je hotel enega pesnika rešiti (domobranca), se je peljal v Beograd, kjer je tedaj Kocbek bil in gotovo je šel k njemu. Pa je bil tisti pesnik (Ivan Hribovšek, Pibernikova opomba) ubit, preden se je Brejc vrnil. In tudi, če je Kocbek zvedel za množični umor in je bil taka in je taka duhovna potencia, zakaj je molčal skoraj trideset let? To je navadno pranje človeka, ki ima vero in ve, da je večnost nemara že hudo blizu, pa bi rad vsaj nekaj zvrnil z duše..." (str. 215)

France Pibernik

Takih dokumentov je v knjigi o pisatelju Karlu Mauserju, ki je sicer kot emigrant živel v ZDA, ne pa v Argentini, čeprav jo je že kot slavni emigrantski pisatelj dvakrat uradno obiskal (s slovesnimi sprejemi, predavanji, ob izidu svojih knjig...) veliko in kažejo na celo plejado slovenskih političnih emigrantov; kot so bili tu najpogosteje citirani in omenjeni Tine Debeljak, nekdanji urednik Doma in sveta ter kulturne redakcije Slovenca med vojno, pa Ruda Jurčec, publicist, glavni urednik Slovenca, pisatelj France Papež, Zorko Simčič, Jože Krivec, pesnik Rafko Vodeb, lingvist Ladislav Lenček, umetnostni zgodovinar Marijan Marolt, skladatelj Alojz Geržinič, pa ideološki skrajneži v emigraciji, kot sta jih vodila Franc Grum in Stane Pleško... Veliko piše o Slovenski kulturni akciji, Meddobju, Zbornikih Svobodne Slovenije, časopisu Svobodna Slovenija, ki ga je obnovil politik Miloš Stare (potem ko je list ilegalno izdajal že v medvojni Ljubljani), razcepitvi intelektualcev v dve struji; nova je ustanovila Tabor.

Pibernik v knjigi o Karlu Mauserju pravzaprav ne neki način sooča ZDA (Cleveland) in Argentino, avstrijsko Koroško s Tržaško in Goriško, vse pa s Slovenijo, a ostaja v marsičem, kar je razumljivo, bolj fragmentaren, saj je tema več desetletne slovenske intelektualne, kulturne, kulturno-politične, pa tudi politične dejavnosti za zgolj biografijo o enem pisatelju in publicistu preobširna. Nikomur ni bilo niti lahko niti lepo, ugotavlja Pibernik, ko omenja, kje in kaj so slovenski emigrantski intelektualci morali delati, če so želeli preživeti.

Karel Mauser je bil, kot ugotavlja Pibernik, na primer proti vsemu slovenskemu, kar je prihajalo iz domovine in ni odšel na koncert Slovenskega okteta, ki ga je spremljal pisatelj Anton Ingolič, v Clevelandu junija 1963. O tem med drugim piše: "... *Mnogo sem jih požrl zavoljo okteta, tudi surovih besed, da plujem na slovensko pesem...*"

Pibernik je to opisal in postavil v kontekst Mauserjevega negativnega stališča zaradi skrajno negativnega odnosa domovine do zdomske književnosti.

"Zakaj v petnajstih letih v domovini še niti enkrat niso registrirali kulturnega dela tiste slovenske emigracije, ki sicer jugoslovanskemu režimu ni ljuba, pa izdaja kvalitetno literarno revijo in knjige, ki po kakovosti domače celo presegajo. Ali je to kultura ?..." (str. 187).

Karel Mauser se je nedvomno zavedal svoje pisateljske veličine. Ne nazadnje je bil prevajan (*Kaplan Klemen* je v nemščini dočakal tri izdaje: 1953, 1956, 1959, iz nemščine je bil preveden v španščino, 1961) in so njegovi prevodi imeli mednarodni kritični odmev, razen v Sloveniji. Zakaj ni izšel v napovedanem angleškem prevodu, je še odprto vprašanje.

Kaplan Klemen v španskem prevodu

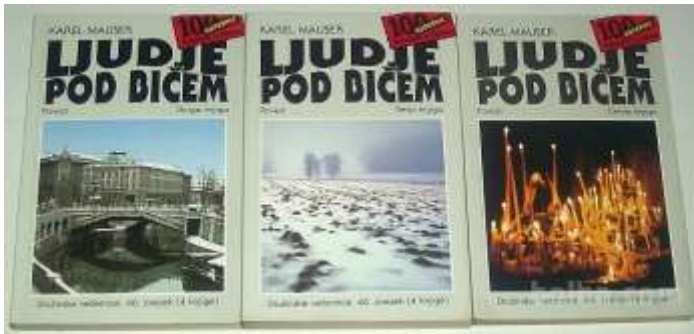
France Pičnik zelo podrobno opiše vso Mauserjevo prehojeno pot, od medvojnega časa v Sloveniji (posebej dogajanje na Turjaku, kjer je bil Mauser bolničar), prek Koroške (Spittal/Spital) do ZDA (kamor je prispel leta 1950), s potmi v Argentino, vračanj v Evropo, na primer na avstrijsko Koroško, ne pa čez Ljubelj v domovino, ki je ni videl nikoli več.

Poleg podrobnosti, ki daleč presegajo samo usodo Karla Mauserja, preseneča Debeljakova zasnova Zbranih del Karla Mauserja v trinajstih knjigah. Vzor mu je bila izdaja Cankarjevih Zbranih spisov, kot jo je zasnoval in komentiral Izidor Cankar. V ZD bi bila seveda vsa Mauserjeva najpomembnejša, a tudi manj znan dela. Vrhunec je trilogija *Ljudje pod bičem* (prva izdaja 1969, ponatis 1991).

Projekt Mauserjevih ZD se je začel, a spričo Debeljakove boleznini smrti hitro končal in je nedokončan vse do danes. Mauserjevo zadnje delo je roman o škofu Frideriku Baragu *Le eno je potrebno*, a ga ni dokončal. Prosili so Alojza Rebulu, da bi ga dopolnil, a je raje napisal svoj tekst.

Pibernik očita slovenski literarni vedi, da je še danes do emigrantskih pisateljev in literature "sovražna". Mauserju ni bilo najtežje le v času socializma, ko so bile vse njegove knjige v domovini prepovedane, ampak očitno še sedaj, saj o njem ni kakšnih glasov, razen redkih izjem oziroma publicistike samega Pibernika.

Pibernik je že leta 1993 v zbirki Graditelji slovenskega doma pri založbi Ognjišče izdal knjigo Karel Mauser, v katerem je pisatelja prvi predstavil.

"Rodil se je 18. avgusta 1918 v Zagorici, ki je danes del Bleda. Njegov oče je bil kot orožnik premeščen v Gorje, kjer je Karel začel hoditi v šolo, končal pa v Podbrezjah, naslednji očetovi službeni postaji. Požiral je knjige ter sovražil računstvo in matematiko. Vendar pa je ljudsko šolo uspešno končal, želja po znanju ga je gnala na gimnazijo v Kranj. Zaradi matematike je osmi razred ponavljal v Ljubljani, kjer je 1939 maturiral. Jeseni se je vpisal v ljubljansko bogoslovje in ob študiju je literarno ustvarjal, vseskozi pa je zavzeto opravljal dobrodelno poslanstvo med najrevnejšimi prebivalci Ljubljane. Septembra 1943 se je s počitnic z dobrepoljskimi vaškimi stražami zatekel na Turjak, kjer je preživel predajo kot bolničarski strežnik ranjencev.

France Pibernik razlaga življenje in delo Karla Mauserja, foto Marijan Zlobec

Odpeljan je bil v Kočevje in nato z bogoslovci kot jetnik v stiški samostan. Januarja 1944, v devetem semestru bogoslovnega študija, je izstopil iz semenišča. 6. januarja 1945 se je poročil z Mimi Habjan: v srečnem zakonu sta imela štiri otroke. Konec leta 1945 so novi oblastniki vso družino Mauserjev (staršev in njegovo) izgnali zaradi nemškega priimka. Karel je svojo družino živel v begunskih taboriščih Peggez in Spittal v Avstriji. Družino je preživil kot težak pri gozdnih delih in graditvi cest. Septembra 1950 je prišel v ZDA, v mestu La Salle (Illinois) je delal v pralnici. Urednik Ameriške domovine Jaka Debevec mu je čez nekaj mesecev omogočil preselitev v Cleveland, poskrbel za stanovanje in službo v tovarni preciznih svetrov. Tam je delal vse do upokojitve zaradi srčne bolezni leta 1974. Njegovo plemenito srce se je kljub 'uspešni' operaciji ustavilo 21. januarja 1977." (Iz Svobodne Slovenije)

Karel Mauser leta 1948, foto Rafaelova družba

France Pibernik ima za najboljši Mauserjev roman *Kaplan Klemen*. Roman je izhajal v nadaljevanjih v listu Koroška kronika od maja 1948 do marca 1949, v letu 1950 ga je v nadaljevanjih prinašala Ameriška domovina. V knjigi je prvič izšel leta 1965 pri Celovski Mohorjevi družbi, kot nadaljevanka v Ognjišču (september 1989 – december 1992), leta 2001 je doživel knjižno izdajo pri Celjski Mohorjevi družbi.

Mauserjevo najboljše delo (tisoč strani) je povest *Ljudje pod bičem* o slovenski tragediji med drugo svetovno vojno in po njej. Povest je začel pisati leta 1949, dokončno podobo pa je dobila leta 1963, ko je izšla v treh knjigah. Pibernik o nastajanju, dogovarjanjih za natis, popravljanju... piše zelo podrobno. Preseneča med drugim visoka naklada 1200 izvodov (ob prvotnih načrtih 1500).

Vprašanje je, koliko sodobnega slovenskega bralca, še posebej mlado generacijo slovenska zdomska literatura bralsko in tematsko sploh zanima. Današnje založbe gledajo na svoje interese, število mladih pisateljev je vse večje, prav tako prevodne literature. Od emigrantov se je še najbolj rešil Zorko Simčič, ker se je takoj vrnil domov in tu ustvarjalno živi še v visoki starosti.

Spomenik Karlu Mauserju, delo Franceta Goršeta, v Podbrezjah

Tako kot je letos in zadnja leta ogromno zanimanje vzbudila prva svetovna vojna, bo (kar kmalu) stoletnica druge svetovne vojne. Ni nevarnosti, da bi nam kaj "ušlo".

Marijan Zlobec